

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2014, Αρ. 2 (2014)

Σύγχρονες αναζητήσεις της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα: Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

4^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας
20-22 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδόπουλος Γιάννης

Πολυχρονόπουλου Σταυρούλα

Μισασιτά Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Δεύτερη Ανάγνωση

Καλλιόπη Οικονόμου, Μαρία Γκλεζάκου

doi: [10.12681/edusc.280](https://doi.org/10.12681/edusc.280)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Οικονόμου Κ., & Γκλεζάκου Μ. (2016). Δεύτερη Ανάγνωση. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014(2)*, 376–387. <https://doi.org/10.12681/edusc.280>

Δεύτερη Ανάγνωση

Οικονόμου Καλλιόπη-Γκλεζάκου Μαρία

Ειδική Παιδαγωγός - Φυσικός/Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Ειδικής Αγωγής

kaloikopn@yahoo.gr - glezakou@gmail.com

Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής-ΠΕΔΥ

Περίληψη

Στην έρευνα αυτή επιχειρείται μία ανάγνωση σε δεύτερο επίπεδο, των προσδοκιών και συναισθημάτων παιδιών που προσήλθαν στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής – ΠΕΔΥ για αξιολόγηση δυσκολιών μάθησης. Διερευνήθηκαν οι επιθυμίες, τα κίνητρα, η στάση απέναντι στη μάθηση, η αυτοαντίληψη, ο ρόλος τους στην οικογένεια και συσχετίστηκαν με τις προσδοκίες και την αντίληψη των γονέων τους. Ως μέσο διερεύνησης χρησιμοποιήθηκαν οι προβολικές δοκιμασίες, «Γράψε τρία κατορθώματα και τρεις ευχές για σένα». Η συσχέτιση των στοιχείων, συνυπολογίζοντας τα αποτελέσματα της παιδαγωγικής/ψυχολογικής αξιολόγησης και το κοινωνικό ιστορικό, συνέβαλε στην γνώση της συνολικής εικόνας του παιδιού, στην κατανόηση του ρόλου του στην οικογένεια και στην αντίληψη των δυσλειτουργιών της. Τα στοιχεία αξιοποιήθηκαν στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της διάγνωσης στους γονείς, εκ μέρους των ειδικών, με σκοπό τη διασαφήνιση του προβλήματος, των παραγόντων που εμπλέκονται, με στόχο την επαναδιατύπωση του, την καλύτερη αποδοχή και τον σχεδιασμό των κατάλληλων ενεργειών για την αντιμετώπιση του. Σε 40 παιδιά καταγράφηκαν οι ευχές, τα επιτεύγματά και συσχετίστηκαν με το φύλο, την τάξη φοίτησης, το αίτημα των γονέων τους, τη διάγνωση και το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας.

Λέξεις κλειδιά: προσδοκίες, δεύτερη ανάγνωση, αναδιατύπωση.

Abstract

In this research is attempted a more profound reading, in a second level, of expectations and sentiments children's who addressed to the Child Mental Health Department-PEDY for assessment of their learning disabilities. We examined carefully their expectations, their motivations, the attitude to the learning/ instruction, the self conception and their role in their family. These results were related with the expectations of their parents. As instrument for this correlation was used the test «Write three achievements which you have performed and three wishes for you». We correlated and co-estimate these data with the results of psychological/educational assessment and with the social history of child. The social history contributed to understand better the child, his/her role and the possible dysfunctions in his/her family. All these information were communicated, from the specialists with the parents, for clarify the problem, his components, for obtaining his reframing and designing the appropriated confrontation. From 40 children were recorded their achievements and their wishes and co-related with sex, classroom of school, intake of their parents, diagnosis and social-economic level of their family.

Keys: expectations, second reading, reframing

Εισαγωγή

«Ο εαυτός μας δε βρίσκεται μόνο στο «εσωτερικό» μας αλλά και στις σημειώσεις μας, στον υπολογιστή μας, στις υπογραμμισμένες φράσεις στα βιβλία μας. Αντίστοιχα, και ο εαυτός των άλλων απλώνεται μέσα στο δικό μας εαυτό, καθώς εσωτερικεύουμε τις φωνές τους μέσα από τη σχέση και την επικοινωνία».

Η μάθηση που ετυμολογικά ως λέξη προέρχεται από τη ρίζα του μέλλοντος «μαθήσομαι», του ρήματος μανθάνω, συνδέεται με την ικανότητα του ανθρώπου για επιβίωση, προσαρμογή, ανάπτυξη δεξιοτήτων στο ευρύτερο περιβάλλον. Είναι ένα φαινόμενο απαραίτητο για την ύπαρξη και σύνθετο καθώς υπεισέρχονται σ' αυτό παράγοντες γνωστικοί, συναισθηματικοί, ψυχολογικοί και κοινωνικοί.

Επιδημιολογικές μελέτες στην Ελλάδα, αλλά και από άλλες χώρες αναφέρουν ότι ένα ποσοστό παιδιών και εφήβων, ανάλογα με το κοινωνικοπολιτιστικό επίπεδο τους, παρουσιάζει δυσκολίες μάθησης που πιθανόν να συνοδεύεται και από άλλες δυσκολίες, όπως διαταραχές του συναισθήματος ή της συμπεριφοράς (Μόττη-Στεφανίδη & Τσιάντης, 2000). Το ποσοστό των παιδιών που παρουσιάζει δυσκολίες μάθησης, ανέρχεται σύμφωνα με πραγματοποιηθείσες μελέτες και έρευνες στο 10% (Thompson, 1991; Αναστασίου, 1998; Στασινός, 1999).

Τελευταία εμφανίζεται μία ανοδική τάση του ποσοστού των ατόμων που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες. Η άνοδος αυτή οφείλεται στις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, εκ μέρους ειδικών διαφόρων επιστημονικών κλάδων τις τελευταίες δεκαετίες, όπου ερευνάται πως μαθαίνει το άτομο, στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης αλλά και στην αλλαγή του προσανατολισμού της εκπαίδευσης, η οποία δίδει βαρύτητα στην αποδοτικότητα και στην αποτελεσματικότητα του ατόμου.

Τα προβλήματα συμπεριφοράς, συναισθήματος και μάθησης που εμφανίζονται, έχουν σαν αποτέλεσμα τη δυσκολία προσαρμογής των παιδιών στη σχολική πραγματικότητα, στην πρόσκτηση και αξιοποίηση των γνώσεων που τους παρέχονται. Οι συνέπειες αυτών των δυσκολιών αντανακλώνται στην προσωπικότητα του παιδιού και το επηρεάζουν γνωστικά, συναισθηματικά και ψυχολογικά. Επιδρούν αρνητικά στην απρόσκοπτη λειτουργία της τάξης, καθώς ο μαθητής φέρνει στην τάξη το περιβάλλον του, τις υψηλές συνήθως προσδοκίες των γονέων του και τις προσωπικές του ασαφείς προσδοκίες, ανάλογα με το ηλικιακό φάσμα στο οποίο βρίσκεται (Καλλιδικάκη, 1996). Επίσης έχουν επίδραση στο οικογενειακό του περιβάλλον και είναι δυνατόν να συνεχισθούν και μετά την εκπαίδευση, επηρεάζοντας την επαγγελματική ανεξαρτησία του ατόμου, λόγω του περιορισμένου φάσματος των επαγγελματικών επιλογών, της ελλιπούς πληροφόρησης και του μη συστηματικού επαγγελματικού προσανατολισμού (Πολυχρόνη, Χατζηχρήστου & Μπίμπου, 2010).

Μελέτες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν υψηλά ποσοστά υπερκινητικότητας, διάσπασης της προσοχής και παρορμητικότητας σε παιδιά σχολικής ηλικίας, ενώ αξιολογούν ως σημαντικά, εκτός των προαναφερθέντων προβλημάτων, τα προβλήματα επιθετικότητας και μάθησης, καθώς και τις συνεπαγόμενες λόγω αυτών των προβλημάτων, δυσκολίες στη σχολική και την κοινωνική προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο. Τα προβλήματα εσωτερικεύσεως (π.χ. άγχος και κατάθλιψη) φαίνονται να τους απασχολούν λιγότερο (Χατζηχρήστου, Βαϊτση, Δημητροπούλου & Φαλκή, 2000).

Τα προβλήματα αυτά απαιτούν έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση. Όταν αυτό δεν επιτυγχάνεται, τότε εδραιώνονται, η αντιμετώπιση τους αποβαίνει δυσκολότερη, το αποτέλεσμα της αμφίβολο και προκαλείται παράλληλα αύξηση των

δευτερογενών επιπτώσεων τους, τόσο στα ίδια τα παιδιά όσο και στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

Στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες δημιουργείται χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυτοαντίληψη, απογοήτευση, μειωμένες προσδοκίες, ενοχές, θλίψη και ένα αόριστο αίσθημα θυμού. Τα συναισθήματα αυτά και η αντίληψη αυτή που σχηματίζουν, μεταφράζεται σε προβλήματα συμπεριφοράς σαν μία άμυνα στις πιέσεις που δέχεται. Υιοθετείται μία δυσλειτουργική στάση η οποία βαραίνει πολύ το παιδί. Στην προβολική δοκιμασία που χορηγείται, στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής- ΠΕΔΥ στα πλαίσια της αξιολόγησης για την εξαγωγή συμπερασμάτων και διάγνωσης, ζητείται από το παιδί να ζωγραφίσει έναν άνθρωπο και κατόπιν να πει τρία πράγματα που πιστεύει ότι έχει καταφέρει και τρεις ευχές που θα ήθελε να πραγματοποιηθούν. Η Ελένη μαθήτρια της Δ΄ δημοτικού, ενδεικτικά λέει: *«Έχω καταφέρει να πάρω Α στην ορθογραφία. Έκανα ένα τηλεσκόπιο με χαρτόνι. Είμαι γραμματέας στην τάξη και φέρνω τα βιβλία για τη βιβλιοθήκη. Εγώ θέλω να μην μου λένε αυτά τα πράγματα που με στεναχωρούν, πως δεν είμαι καλή μαθήτρια, καλό παιδί και πως δεν θα τα καταφέρω να βρω μια καλή δουλειά. Δεν θέλω να μου φωνάζουν και να μην φοβάμαι το σαββατοκύριακο και να μην μου αρέσει γιατί θα σκέφτομαι πως θα είμαι με τον μπαμπά και θα μου φωνάζει και θα μου κάνει παρατηρήσεις».*

Οι μαθησιακές δυσκολίες δημιουργούν δυσχέρειες στο παιδί, στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ένα παιδί με μαθησιακές δυσκολίες, οι οποίες δεν έχουν διαγνωσθεί και αντιμετωπισθεί, είναι πιθανόν να αποτελεί συναισθηματικό φορτίο για την οικογένεια, πεδίο έντασης και προστριβών. Οι γονείς περνούν ποικίλα συναισθήματα: άρνηση να αποδεχθούν το πρόβλημα του παιδιού τους, ενοχή για τα δικά τους λάθη και παραλείψεις, ρίψη ευθυνών στους ίδιους αλλά και σε άλλους (εκπαιδευτικούς, σύστημα, συνομήλικους, κ.α.), απογοήτευση, επειδή βλέπουν το «όνειρό» τους, να μην ανταποκρίνεται στις προσδοκίες τους. Αισθάνονται θυμό πολλές φορές απροσδιόριστο, χωρίς προσανατολισμό, άγχος, αγωνία για τις επιπτώσεις στο μέλλον και απόγνωση, επειδή νιώθουν την αδυναμία τους να αντιμετωπίσουν το «πρόβλημα». Η κατάσταση αυτή είναι δυνατόν να επηρεάζει και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Τα αδέλφια επίσης είναι δυνατόν να ενοχληθούν από τη συμπεριφορά του αδελφού τους ή να ντροπιαστούν ή να ζηλέψουν για την προσοχή που λαμβάνει το παιδί με μαθησιακές δυσκολίες ή ακόμα να επιφορτισθούν με την ευθύνη του αδελφού με το πρόβλημα (Σακκάς, 2002). Στάσεις οι οποίες καθορίζουν και τις υπόλοιπες στάσεις ζωής των ατόμων και τις μεταξύ τους σχέσεις. Ενδεικτικά μία μητέρα η οποία, είχε προσέλθει στο Κέντρο για τις μαθησιακές δυσκολίες του παιδιού της αναφέρει: *«Έχω ένα αγκαθάκι στην καρδιά, όχι για μένα, απλά αν θα του προκαλέσει δυσκολίες μεγαλώνοντας στη δουλειά, σε παρέες ή ακόμα και στο σχολείο, η αντιμετώπιση από τους συμμαθητές του».*

Οι δυσκολίες αυτές καθώς και οι επιπτώσεις είναι δυνατόν να μειωθούν και στην καλύτερη περίπτωση να αποφευχθούν με την έγκαιρη διάγνωση τους. Η διάγνωση, η οποία γίνεται με τη συλλογή και συνεκτίμηση όλων των παραγόντων και των στοιχείων που συνθέτουν τις δυσκολίες, θα συμβάλλει στη διασαφήνιση και στον ορισμό του προβλήματος. Θα βοηθήσει τους γονείς να σκεφτούν το πρόβλημα, να το αναλύσουν στα επιμέρους συστατικά του στοιχεία, να το αποσαφηνίσουν, να οριστεί και να το δουν απαλλαγμένοι από κάθε έμμομη ιδέα ή αρνητικά συναισθήματα που έχουν συνδεθεί με τη δυσκολία. Θα δώσει επίσης κατευθύνσεις και οδηγίες για έναν καλύτερο προγραμματισμό της αντιμετώπισης του. Οι ειδικοί θα μοιραστούν με τους γονείς τις γνώσεις τους, τις εμπειρίες τους, αφήνοντας τους στη συνέχεια να ανακαλύψουν πως θα μπορούσαν να το εφαρμόσουν στη δική τους περίπτωση. Το μοίρασμα αυτό των επιστημονικών γνώσεων με τον γονέα αναμφισβήτητα θα τον

βοηθήσει να κατανοήσει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης φύσης και την ποικιλότητα των παραγόντων που εμπλέκονται. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουν να στρέψουν τους γονείς σε μία νέα αντίληψη σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, γεγονός που θα επιφέρει αλλαγές στα συναισθήματα τους και ως εκ τούτου, στον τρόπο και στη στάση που αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις

Για να επιτευχθεί αυτή η αλλαγή της στάσης σημαντικό ρόλο κατέχει ο τρόπος και η στάση του ειδικού ή ειδικών κατά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της διάγνωσης και η ικανότητα ενσυναίσθησης τους. Ως ενσυναίσθηση ορίζεται η ικανότητα να ακούει κανείς με ακρίβεια, να αισθάνεται τον εμπειρικό κόσμο του άλλου ατόμου, να υπεισέρχεται στα συναισθήματα του, χωρίς να ταυτίζεται μαζί του, να αποκωδικοποιεί τα μηνύματα του, λεκτικά ή μη. Η ενσυναίσθηση απαιτεί την ικανότητα συνειδητοποίησης των δικών μας συναισθημάτων, την αποφυγή των προβολών τους στους άλλους και βοηθά τον/τους ειδικό/ους στην κατανόηση του τρόπου «σχετίζεσθαι» μεταξύ τους και των πιθανών δυσλειτουργιών της οικογένειας.

Πολλές φορές, κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης και διάγνωσης, η οποία προϋποθέτει τη λήψη ενός αναλυτικού ιστορικού, προκύπτει, ότι το πρόβλημα για το οποίο απευθύνονται οι γονείς, είναι μόνο το σύμπτωμα, αυτό που φαίνεται ενώ κρύβονται στην ουσία πίσω απ' αυτό, σημαντικές δυσκολίες «σχετίζεσθαι» στην οικογένεια.

Οι συγκρούσεις που οργανώνονται γύρω από τη δραστηριότητα της μελέτης, κάποιες φορές φανερώνουν δυσλειτουργίες, ελλείμματα του παιδιού και του/των εμπλεκόμενου/ων γονέα/ων, διότι σύμφωνα με τη συστημική αρχή το πρόβλημα του παιδιού δεν είναι μόνον πρόβλημα του ίδιου αλλά και όλης της οικογένειας.

Οι αντιδράσεις του ατόμου (γονέων/παιδιών)-είτε είναι συναισθηματικές είτε είναι εξωτερικευμένες συμπεριφορές-στα διάφορα γεγονότα ζωής διαμορφώνονται περισσότερο από τις ερμηνείες που δίνει το άτομο σε αυτά παρά από τα αντικειμενικά παρατηρήσιμα χαρακτηριστικά των ίδιων των γεγονότων (Καλατζή-Ασίζι, 1999).

Ο εντοπισμός των δυσλειτουργιών αυτών και των ελλειμμάτων, εκ μέρους του/των ειδικού/ών, θα συμβάλλει στην καλύτερη και σφαιρικότερη αντίληψη για το πρόβλημα και στην διαμόρφωση προτάσεων για την καλύτερη αντιμετώπιση του.

Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία εντοπισμού διαδραματίζουν οι προβολικές δοκιμασίες οι οποίες αντικατοπτρίζουν το επίπεδο λειτουργίας του παιδιού στο περιβάλλον που ζει, πως αντιλαμβάνεται τον εαυτό του και το πώς αισθάνεται για τον εαυτό του, σε σχέση με τους άλλους, με το περιβάλλον του και με τη ζωή γενικότερα.

Το παιδί διαμορφώνει τις αντιλήψεις του «για το ποιος είναι , «τι μπορεί να κάνει», ή «τι θέλει να πετύχει», μέσα από βιωματικές εμπειρίες, από τη συναλλαγή με τους δικούς του(κύρια γονείς), διαμορφώνοντας με αυτό τον τρόπο την αυτοαντίληψη του.

Η αυτοαντίληψη του δημιουργείται με βάση τις αντιλήψεις και τα συναισθήματα που έχουν οι άλλοι, κυρίως τα πρώτα σημαντικά πρόσωπα κύρους (γονείς), για τον εαυτό τους, για τη σχέση μεταξύ τους, με το σύντροφο τους και τη σχέση με τα παιδιά τους. Οι διεργασίες που οδηγούν σε αυτές τις βιωμένες αντιλήψεις, καταγράφονται, χωρίς να γίνονται συνειδητές, χωρίς να τις συνειδητοποιούμε.

Συχνά, οι προσδοκίες των γονέων είναι αντιφατικές, ακριβώς επειδή έχουν να κάνουν με τις δικές τους ανάγκες, αξίες και αντιλήψεις οι οποίες είναι και αυτές αντιφατικές. Μπορεί π.χ. να λέει ένας γονέας: «Θέλω να πετύχεις, να γίνεις ανεξάρτητος» και σε ένα άλλο επίπεδο να του λέει, έμμεσα: «Θέλω να μείνεις κοντά

μου, το μικρό αδύναμο μωρό μου, που σε χρειάζομαι για να επιβιώσω ψυχολογικά» (Κατάκη, 1985).

Σε άλλες περιπτώσεις το παιδί εγκλωβίζεται ανάμεσα στις διαπροσωπικές συγκρούσεις των γονέων του που το διεκδικούν, καλώντας το να ενταχθεί στο δικό τους στρατόπεδο, για να αισθανθούν ενισχυμένοι από τη συμμαχία. Έτσι το παιδί λαμβάνει δυο διαφορετικά, αντιφατικά μηνύματα, από τους δύο γονείς του: π.χ. «αν αγαπάς εμένα, θα μείνεις μικρός και ανήμπορος για να σε προστατεύω» λέει ο ένας και ο άλλος λέει: «αν με αγαπάς, γίνε σπουδαίος, κάνε ό,τι δεν μπόρεσα να κάνω εγώ, ζήσε για μένα».

Από αυτές τις βιωματικές εμπειρίες, που είναι δυνατόν να έχουν πολλές παραλλαγές, το παιδί μαθαίνει το ποιος είναι ή ποιος θα έπρεπε να είναι, που πολλές φορές μεταξύ τους υπάρχει τεράστιο χάσμα, το οποίο προκαλεί εντάσεις, αναστολές, συγκρούσεις, καθηλώσεις.

Η επισήμανση των μηνυμάτων σε μία ανάγνωση «δευτέρου επιπέδου» θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διασαφήνιση του προβλήματος, στην επισήμανση των παραγόντων (κοινωνικών, συναισθηματικών, ψυχολογικών) που το συνθέτουν, στον τονισμό των θετικών σημείων, στην αναδιατύπωση του προβλήματος, στη διατύπωση θέσεων αντισταθμιστικής αγωγής, στον περιορισμό των επιπτώσεων του και θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στην επανατοποθέτηση του γονέα ή γονέων σ' αυτό.

Έρευνα

Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η καταγραφή και η διερεύνηση των κατορθωμάτων και των ευχών 40 παιδιών, που προσήλθαν με τους γονείς τους για αξιολόγηση των μαθησιακών τους δυσκολιών στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής – ΠΕΔΥ. Γίνονται επίσης συσχετίσεις με το μορφωτικό/κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων, λόγο προσέλευσης, τάξη φοίτησης παιδιών, ιθαγένεια, οικογενειακή κατάσταση, νοητικό επίπεδο και με τα συναισθήματα των γονέων μετά την ανακοίνωση. Τα κατορθώματα και οι ευχές κατηγοριοποιήθηκαν στις εξής κατηγορίες: σχολικές επιδόσεις, προσωπικές επιδόσεις, οικογένεια, κοινωνικές σχέσεις και κοινωνικές δεξιότητες (σχέσεις με φίλους, συγγενείς).

Μεθοδολογία έρευνας

Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 40 περιστατικά, τα οποία προσήλθαν στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής – ΠΕΔΥ, που ήταν η δειγματοληπτική μονάδα, συνοδευόμενα από έναν γονέα ή και τους δύο μαζί, για αξιολόγηση και διάγνωση των δυσκολιών που παρουσίαζαν κατά τη φοίτηση τους στο σχολείο. Τα περιστατικά ήταν νέα, προσέρχονταν δηλαδή για πρώτη φορά στο Κέντρο.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τον ατομικό φάκελο του παιδιού κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης τους. Η αξιολόγηση/διάγνωση περιελάμβανε τη λήψη από τον γονέα ή γονείς, κοινωνικού ιστορικού εκ μέρους κοινωνικού λειτουργού και την αξιολόγηση του παιδιού από ψυχολόγο και ειδικό παιδαγωγό, όπου εκτός της παιδαγωγικής αξιολόγησης καταγράφονταν τα κατορθώματα και οι ευχές των παιδιών. Ακολουθούσε η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων από την ομάδα των ειδικών στον γονέα ή γονείς.

Χρόνος συλλογής δεδομένων

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν τον Απρίλιο και Μάιο του 2014.

Επεξεργασία δεδομένων

Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με τη χρήση του προγράμματος Microsoft office Excel.

Περιγραφή δείγματος: Το δείγμα αποτελείται από 40 παιδιά τα οποία συνόδευαν ο γονέας/είς για μαθησιακή αξιολόγηση στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής ΠΕΔΥ Αθήνας.

Τάξη φοίτησης

Ως προς την τάξη φοίτησης το 40% των παιδιών φοιτούσε στην Δ' δημοτικού, το 37% στην Ε' και το 23% στην ΣΤ' δημοτικού. Επιλέχθηκαν οι τρεις τελευταίες τάξεις του δημοτικού, διότι τα παιδιά τα οποία βρίσκονται στο αναπτυξιακό αυτό στάδιο, έχουν πιο σαφή αντίληψη της πραγματικότητας, του εαυτού τους και του περιβάλλοντος.

Φύλο

Από τα παιδιά του δείγματος το 60% ήταν αγόρια και το 40% κορίτσια.

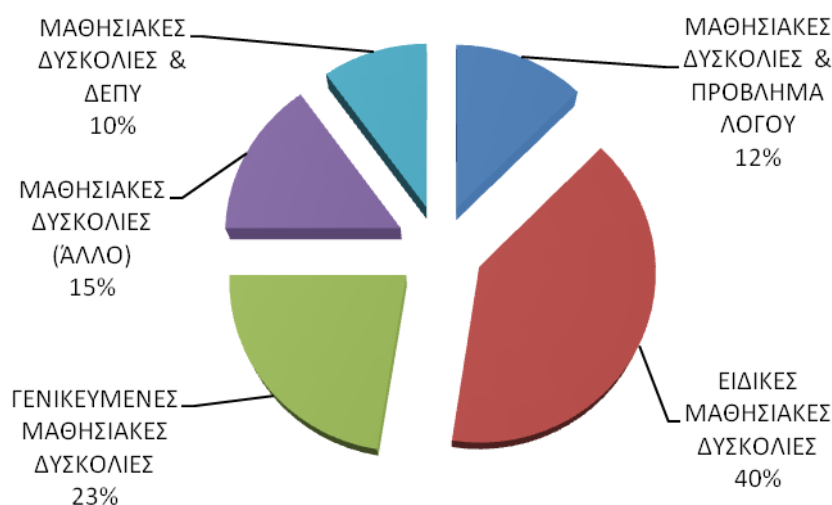
Δείκτης νοημοσύνης

Το 72% των παιδιών του δείγματος είχε φυσιολογικό επίπεδο νοημοσύνης, το 23% είχε δείκτη νοημοσύνης στα κάτω φυσιολογικά όρια και μόνον ένα 5% είχε οριακή νοημοσύνη.

Διάγνωση

Ως προς τη διάγνωση (γράφημα 1) διαγνώσθηκε: το 12% με μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα λόγου, το 40% με ειδικές μαθησιακές ανάγνωσης/γραφτού λόγου, το 23% με γενικευμένες μαθησιακές δυσκολίες, το 10% με μαθησιακές δυσκολίες και διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και το 15% με μαθησιακές δυσκολίες οφειλόμενες σε άλλους παράγοντες (περιβάλλον, κ.ά.).

Γράφημα 1: Διάγνωση

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα και μητέρας

Το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα χαρακτηρίζεται ως μέσο επίπεδο. Το 42% έχει τελειώσει Λύκειο και 16% τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας επίσης παρουσιάζεται ως μέσο επίπεδο. Το 43% έχει τελειώσει Λύκειο και το 14% έχει ανώτερη εκπαίδευση. Παρατηρείται ομοιομορφία στο δείγμα ως προς το μορφωτικό επίπεδο των γονέων.

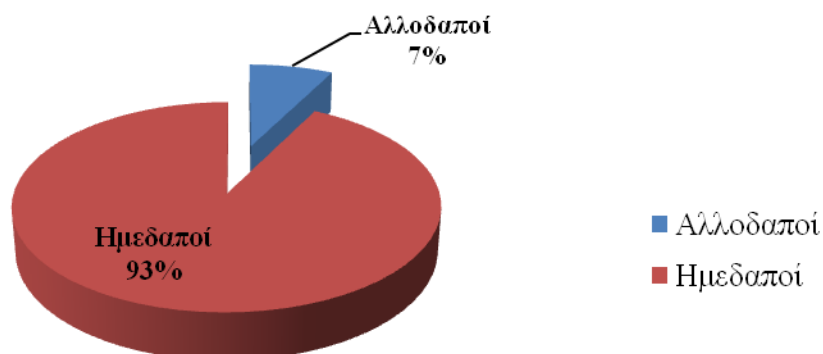
Οικογενειακή κατάσταση

Η οικογενειακή κατάσταση ήταν άθικτη.

Ιθαγένεια παιδιών

Ως προς την ιθαγένεια, ένα μικρό ποσοστό του δείγματος, μόλις 7% αναφέρεται σε αλλοδαπούς (γράφημα 2). Εμφανίζεται μειωμένο στο συγκεκριμένο δείγμα, λόγω της οικονομικής κρίσης, των αντίξοων ψυχοκοινωνικών συνθηκών διαβίωσης και της αυξημένης ανεργίας των τελευταίων ετών. Η οικονομική κρίση πλήττει καίρια, τα ασθενέστερα οικονομικά στρώματα και τις ομάδες πληθυσμού που βρίσκονται σε κίνδυνο αποκλεισμού (πρόσφυγες, μετανάστες, άνεργους, μονογονεϊκές οικογένειες, κ.ά.), καθώς τους στερεί το δικαίωμα πρόσβασης σε ασφαλιστικούς φορείς και αξιοποίησης των υπηρεσιών υγείας.

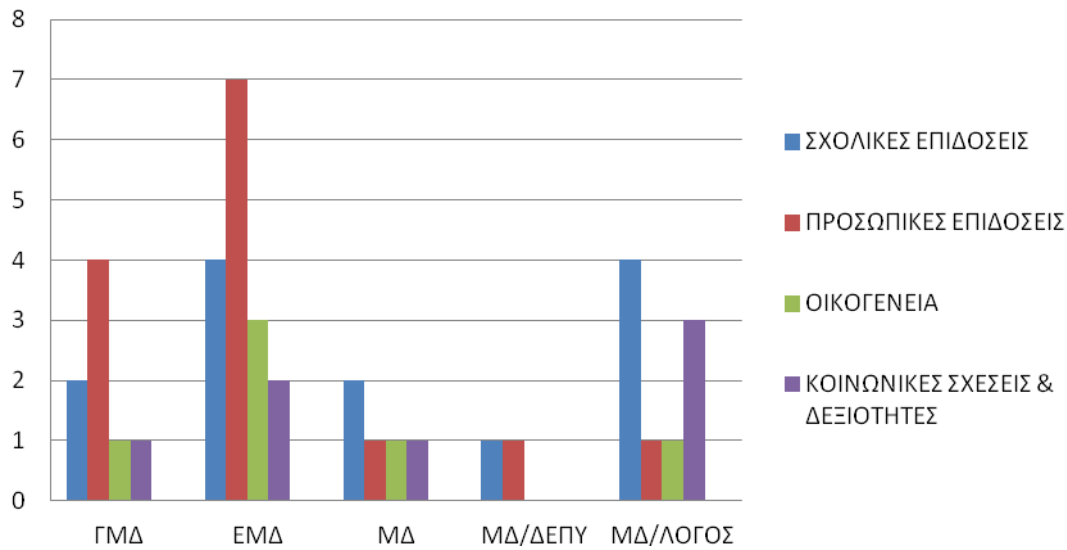
Γράφημα 2: Ιθαγένεια παιδιών

Διάγνωση και κατορθώματα

Τα κατορθώματα κατηγοριοποιούνται ως προς τις σχολικές επιδόσεις, προσωπικές επιδόσεις, οικογένεια, κοινωνικές σχέσεις και κοινωνικές δεξιότητες (σχέσεις με φίλους, συγγενείς).

Γράφημα 3: Διάγνωση και κατορθώματα

ΓΜΔ: γενικευμένες μαθησιακές δυσκολίες
ΕΜΔ: ειδικές μαθησιακές δυσκολίες
ΜΔ: μαθησιακές δυσκολίες
ΛΟΓΟΣ: προβλήματα στην εκφορά, ροή και δομή του λόγου

Στο γράφημα 3 παρατηρούνται τα εξής:

Τα παιδιά με γενικευμένες μαθησιακές δυσκολίες (ΓΜΔ), έχουν λιγότερες αναφορές κατορθωμάτων στις σχολικές επιδόσεις. Τα κατορθώματά τους σχετίζονται με επιτυχίες σε άλλους τομείς, όπως αθλητισμό, βελτίωση σχέσεων με συνομηλίκους (που απασχολεί σημαντικά όλα τα παιδιά), εικαστικά, βοήθεια στην οικογένεια και άλλους προσωπικούς στόχους στους οποίους έχουν ανταπεξέλθει. Τα δε παιδιά με οριακή νοημοσύνη είναι τα μόνα τα οποία αναφέρουν μόνον ένα κατόρθωμα, ενώ οι άλλες κατηγορίες αναφέρουν τρία επιτεύγματα. Και αυτό το κατόρθωμα σχετίζεται με το σχολείο. Γεγονός που φανερώνει την αγωνία τους και την προσπάθεια που καταβάλουν για να είναι κι αυτοί καλοί, που όταν το επιτυγχάνουν, αισθάνονται ικανοποίηση.

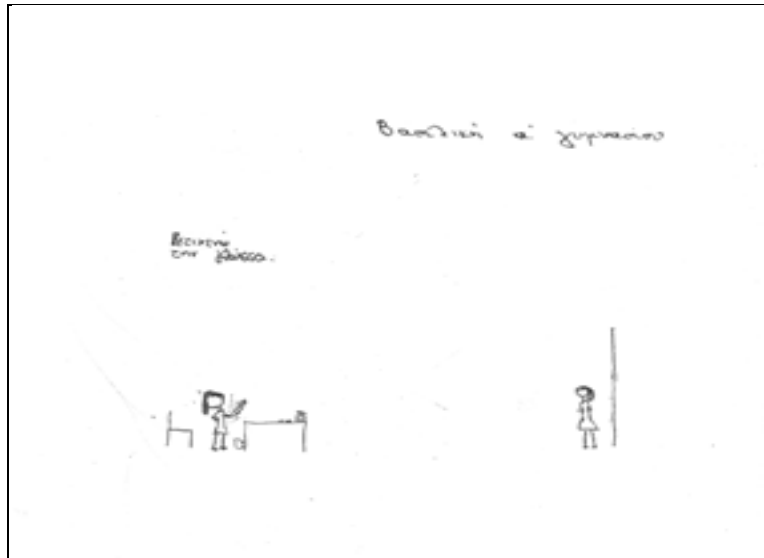
Τα παιδιά που διαγνώστηκαν με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (ΕΜΔ) τα κατορθώματά τους έχουν περισσότερο σχέση με το σχολείο καθώς οι επιδόσεις τους είναι καλύτερες. Παρουσιάζουν όμως και στους άλλους τομείς καλύτερη εικόνα καθώς διαθέτουν καλύτερη αυτοαντίληψη.

Τα παιδιά επίσης που διαγνώστηκαν με μαθησιακές δυσκολίες (ΜΔ) και διαταραχή ελλειμματικής προσοχής κατέγραψαν ως κατορθώματα αυτά που σχετίζονται με τις ιδιαιτερότητες των δυσκολιών τους, π.χ να τρώω αργά, συμμετείχα στην τάξη αλλά και επιτυχίες σε άλλους τομείς πλην του σχολικού περιβάλλοντος.

Τα κατορθώματα των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα λόγου σχετίζονται περισσότερο με τις σχολικές τους επιδόσεις και τις σχέσεις τους με τους άλλους, κύρια συνομηλίκους (έχω φίλους), καθώς παρουσιάζουν δυσκολίες στον τομέα αυτό και καταβάλλουν προσπάθεια για να ανταποκριθούν στις σχολικές απαιτήσεις και να γίνουν αποδεκτά από την παρέα των συνομηλίκων τους.

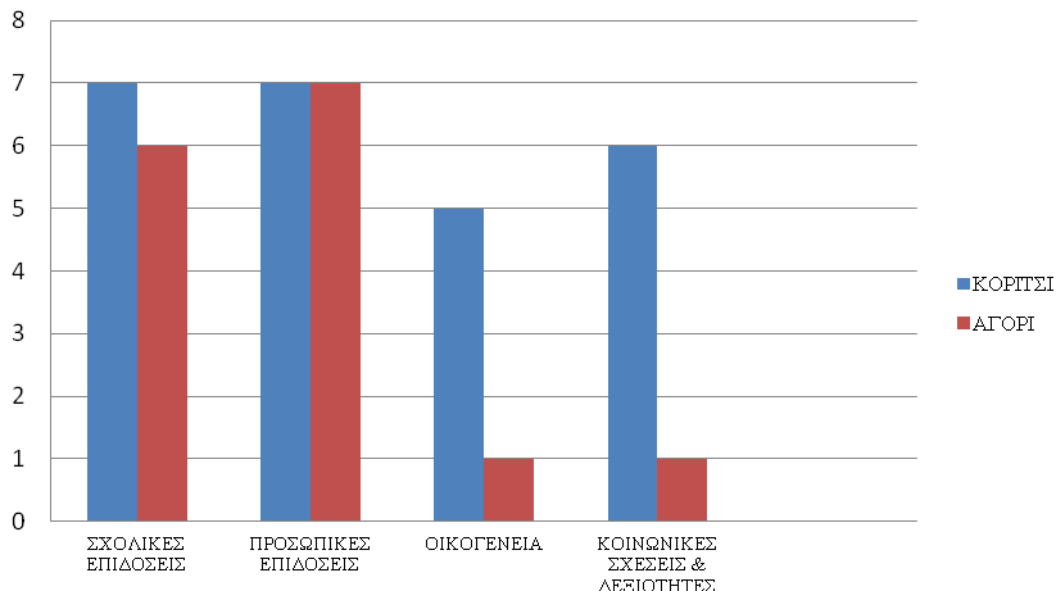
Τα παιδιά που διαγνώστηκαν με μαθησιακές δυσκολίες ποικίλης αιτιολογίας, αναφέρουν ως επιτυχία τους, τις σχολικές επιδόσεις καθώς είναι ένας τομέας που τους προβληματίζει.

Η γνώση αυτή των κατορθωμάτων είναι σημαντική διότι παρέχει σημαντικές πληροφορίες για τη διαμόρφωση θέσεων αντισταθμιστικής αγωγής, τονισμό των θετικών σημείων των παιδιών, στρέφει την προσοχή των γονέων στις δυνατότητες του παιδιού. Φανερώνει τις προσπάθειες που καταβάλουν τα παιδιά για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που τους ζητούνται. Το αποτυπώνει η ζωγραφιά της Βασιλικής, ενός κοριτσιού με οριακή νοημοσύνη που μας ζωγράφισε το κατόρθωμά της.

Φύλο και κατορθώματα

Γράφημα 4: Φύλο και κατορθώματα

Ως προς το φύλο και κατορθώματα οι επιδόσεις κοριτσιών και αγοριών είναι παρόμοιες πλην του τομέα οικογένεια (γράφημα 4). Τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και ευαισθησία για τα άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και του κοινωνικού περίγυρου. Έχουν πιο ανεπτυγμένες τις κοινωνικές δεξιότητες. Αυτό

σχετίζεται με το ρόλο του φύλου τους. Το ίδιο παρατηρείται και όσον αφορά το φύλο και ευχές.

Διάγνωση και ευχές.

Ως προς τη συσχέτιση διάγνωση-ευχές (γράφημα 5) παρατηρούνται τα εξής:

Οι ευχές των παιδιών με γενικευμένες μαθησιακές δυσκολίες και μαθησιακές δυσκολίες ποικίλης αιτιολογίας, αναφέρονται κυρίως ως προς την οικογένεια καθώς παρουσιάζουν δυσκολίες στους άλλους τομείς και προέρχονται κυρίως από οικογένειες με χαμηλό μορφωτικό-οικονομικό επίπεδο, που αδυνατούν να τα βοηθήσουν και έχουν μειωμένες προσδοκίες/στόχους ως προς τις ακαδημαϊκές επιδόσεις.

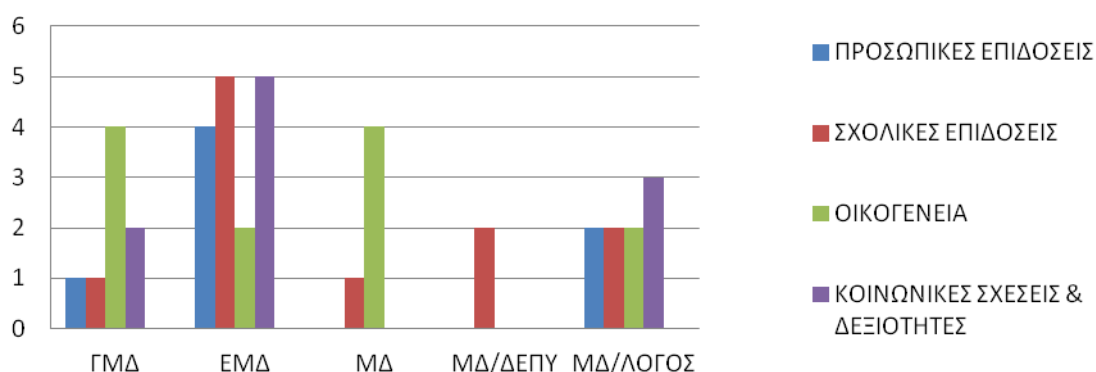
Οι ευχές των παιδιών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες αφορούν τις επιδόσεις στο σχολείο και την πραγματοποίηση προσωπικών στόχων καθώς έχουν ένα καλύτερο ακαδημαϊκό προφίλ και καλύτερες σχολικές επιδόσεις.

Οι ευχές των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα λόγου σχετίζονται με θέματα κοινωνικών σχέσεων και δεξιοτήτων που είναι ένας τομέας που τους προβληματίζει ενώ των παιδιών με διάσπαση προσοχής αναφέρονται σε ζητήματα.

Τα παιδιά των οποίων οι γονείς τους είναι άνεργοι, αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες ή έχουν χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, αγωνιούν για το μέλλον και θέλουν, εύχονται, μία κοινωνία χωρίς φτώχεια, με καλούς ανθρώπους, όπου όλοι να είναι ευτυχισμένοι και έχουν σπίτι, φαγητό.

Γενικότερα όμως τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερη ευαισθησία σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης. Οι ευχές αποτύπωναν και δυσκολίες που υπήρχαν, με τρόπο πολύ συγκινητικό, απλό ευαίσθητο, στα ίδια και στην οικογένεια τους, όπως «Θα θελα να μην τσακώνονται οι γονείς μου» «Να βρει δουλειά ο μπαμπάς». Ήταν δε ιδιαίτερα συγκινητικό η ευχή που είπε ένα παιδί διαγνωσμένο με Asperger, που ήταν και η μόνη. «Θέλω να είμαι καλά», που τονίζει το δικαίωμα στη μάθηση, στη ζωή.

Γράφημα 5: Διάγνωση/ευχές

ΓΜΔ: γενικευμένες μαθησιακές δυσκολίες

ΕΜΔ: ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

ΜΔ: μαθησιακές δυσκολίες

ΛΟΓΟΣ: προβλήματα στην εκφορά, ροή και δομή του λόγου

Συμπεράσματα – προτάσεις

Από την ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων, αυτής της έρευνας, διαπιστώνεται ότι η καταγραφή των κατορθωμάτων και των ευχών συμβάλλει στην κατανόηση των συναισθηματικών, ψυχολογικών και κοινωνικών παραγόντων που συνθέτουν τις δυσκολίες μάθησης.

Δίνει πληροφορίες για το συναισθηματικό, κοινωνικό και γνωστικό προφίλ του παιδιού όπως το αντιλαμβάνεται το ίδιο. Αντικατοπτρίζει την αυτοαντίληψη του, τις προσδοκίες του «για το ποιος είναι», «τι μπορεί να κάνει», ή «τι θέλει να πετύχει», οι οποίες είναι πιθανόν να είναι αντιφατικές με αυτές των γονέων του. Μας δίδει πληροφορίες για την στάση του απέναντι στη μάθηση, την ανοχή του στη ματαίωση.

Αντανακλά πιθανές δυσλειτουργίες του οικογενειακού περιβάλλοντος, συγκρούσεις γονέων, τριγωνοποιήσεις στις οποίες είναι δυνατόν να εγκλωβίζεται να καθηλώνεται.

Η ανάγνωση των μηνυμάτων αυτών σε ένα «δεύτερο επίπεδο», λαμβάνεται υπόψη, (μαζί με το ιστορικό του παιδιού, την παιδαγωγική /ψυχολογική αξιολόγηση και τυχόν άλλες αξιολογήσεις) για την εξαγωγή της διάγνωσης και την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων στους γονείς.

Αξιοποιείται στη διασαφήνιση του προβλήματος, στην επισήμανση των παραγόντων (κοινωνικών, συναισθηματικών, ψυχολογικών) που το συνθέτουν, στον τονισμό των θετικών σημείων καθώς όλα τα παιδιά διαθέτουν επαρκείς δεξιότητες και σε άλλους τομείς πλην του μαθησιακού.

Συμβάλλει στην αναδιατύπωση του προβλήματος, στον περιορισμό των επιπτώσεων του. Αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην επανατοποθέτηση του γονέα ή γονέων σ' αυτό.

Σε έρευνα των Οικονόμου, Γκλεζάκου & Παιδονόμου (2013) που αφορούσε την καταγραφή και διερεύνηση των συναισθημάτων των γονέων μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της διάγνωσης, τα συναισθήματα των γονέων μετά την αξιολόγηση ήταν διαφορετικά από εκείνα που προηγήθηκαν της εκτίμησης. Μεγάλο ποσοστό γονέων (34%) αισθάνονται ανακούφιση μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων, αισιοδοξία για την αντιμετώπιση των δυσκολιών, χαρά γιατί έχουν δοθεί απαντήσεις στα ερωτήματά τους, που τους προκαλούν άγχος και αγωνία. Μειώνεται το άγχος, η αγωνία τους, ο φόβος (αρνητικά συναισθήματα) και αναδύεται λίγο πιο πολύ η αγάπη. Η ενοχή, η λύπη παραμένουν σε χαμηλή καταγραφή. Οι γονείς έχουν υιοθετήσει μία πιο αισιόδοξη στάση απέναντι στη δυσκολία.

Σημαντικό ρόλο κατέχει για την αντιμετώπιση των δυσκολιών των παιδιών, η ύπαρξη προγραμμάτων διορθωτικής παρέμβασης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τα τμήματα ένταξης συμβάλλουν σημαντικά στον τομέα αυτό.

Η δημιουργία επίσης προγραμμάτων συμβουλευτικής, δημόσιου χαρακτήρα, θεωρείται σημαντική καθώς όλο και περισσότεροι γονείς επιζητούν να συμμετέχουν σε προγράμματα συμβουλευτικής για τους ίδιους, αντιλαμβανόμενοι τη σημασία της δικής τους στάσης στην επίλυση θεμάτων σχετιζόμενα με θέματα ανατροφής και εκπαίδευσης των παιδιών τους.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε τα παιδιά και τους γονείς, που προσήλθαν στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής-ΠΕΔΥ, μας εμπιστεύτηκαν και μοιράστηκαν μαζί μας τις σκέψεις, τα συναισθήματά τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bostrom, P.K., & Broberg, M., & Hwang, P. (2009). Parent's description and experiences of young children recently diagnosed with intellectual disability. *Child: care, health and development*. Sweden: Blackwell Publishing Ltd.
- Herbert, M. (1998). *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ivey, A. E., & Gluckstern, N.B. (1999). *Συμβουλευτική: Βασικές Δεξιότητες Επιρροής* Τόμος I. Στο Μ. Μαλικιώτη-Λοΐζου (Επιμ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ivey, A. E., & Gluckstern, N.B., (1999). *Συμβουλευτική: Βασικές Δεξιότητες Επιρροής*, Τόμος IV. Στο Μ. Μαλικιώτη-Λοΐζου (Επιμ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καλλινικάκη, Θ. (1996) Η συμβολή της Διεπαγγελματικής Συμβουλευτικής στην αντιμετώπιση του «Δύσκολου Μαθητή» στην τάξη. *Αντιτετράδια*, 41.
- Καλατζή-Ασίζι, Α.,(1999). *Γνωσιακή-Συμπεριφοριστική Θεραπεία της Οικογένειας*. Στο Σ. Παπαστάμου, Σ. Κανελλάκη, Α. Μάντογλου, Α. Σαμαρτζή, Ν. Χρηστάκης (Επιμ.). *Η ψυχολογία στο σταυροδρόμι των Επιστημών του ανθρώπου και της κοινωνίας*. Επιμέλεια (σσ. 20-32). Αθήνα: Καστανιώτη.
- Karande, S., & Kulkarni, S. (2009). Quality of life parents of children with newly diagnosed specific learning disability. *J Postgrad Med.*, 55(2), 97-103. doi: 10.4103/0022-3859.52839.
- Κατάκη, Χ. (1985). Η Σχολική Αποτυχία ως Σύμπτωμα Οικογενειακής Δυσλειτουργίας. 11^ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο. Αθήνα.
- Κατάκη, Χ. (1998). *Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ. & Τσιάντης, Ι. (2000). Σχολείο και Ψυχική Υγεία: Εισαγωγικά Σχόλια. *Παιδί και έφηβος. Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία*, 2(1), 11-20. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ντολτό, Φ.(1989). *Σεμινάριο Ψυχανάλυσης Παιδιών, 1 & 2*. Αθήνα: Εστία.
- Οικονόμου, Κ., Γκλεζάκου, Μ. & Παιδονόμου, Ε. (2013). Ανακοίνωση αποτελεσμάτων διάγνωσης στους γονείς. Συναισθήματα γονέων πριν και μετά την ανακοίνωση. 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ειδικής Αγωγής με διεθνή συμμετοχή, 11-14 Απριλίου 2013. Αθήνα.
- Παπαδάκη-Μιχαηλίδη, Ε. (1998). *Η Σιωπηλή Γλώσσα Των Συναισθημάτων*. Αθήνα. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα.
- Πολυχρόνη, Φ., Χατζηχρήστου, Χ. & Μπίμπου, Α. (2010). *Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες Δυσλεξία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σακκάς, Β. (2002). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Οικογένεια*. Αθήνα: Ατραπός.